

non sub ratione positiva suæ quidditatis, et constitutionis: non enim ad cognoscendum quod homo non est leo requiritur repræsentatio distincta quidditatis leonis, sed sufficit repræsentatio repugnantiae quam habet cum homine. Et hoc in ipsa repræsentatione hominis videtur, seu in affirmatione ejus, ut dicit D. Thomas loco citato ad secundum: « Per hoc, inquit, quod cognoscitur veritas affirmationis, cognoscitur falsitas negationis oppositæ. » Et sic species unius servit ad cognitionem sui oppositi, ut exclusi a se, si attribuitur aliquod prædicatum proportionatum, et connaturale subjecto, non indiget nisi specie ipsius subjecti ad illam attributionem faciendam, non autem collatione plurium specierum, quia per speciem unicam substantiæ cognoscit Angelus, etiam inferior, omnia accidentia, quæ sibi conveniunt. Si vero prædicatum quod attribuitur subjecto sit supernaturale, seu alterius ordinis, tunc indiget distincta specie repræsentante illam quidditatem supernaturalem, sed tamen in illa specie repræsentante accidens supernaturale repræsentatur ejus subjectum, quia repræsentatur illud accidens in concreto: licet enim illud accidens non sit debitum subjecto, tamen subjectum illud est debitum accidenti, et est illo inferior, cum sit naturalis ordinis. Unde licet per speciem subjecti non possit repræsentari accidens supernaturale, tamen per speciem talis accidentis potest repræsentari subjectum, quia est illi accidenti debitum seu inferius illo. Unde ad attribuendum istud accidens subjecto, non indiget collatione plurium specierum, sed sola specie accidentis supernaturalis repræsentati in concreto, et per illam speciem intelligitur attribui tali subjecto in eo repræsentato.

XXXVI. Ad id quod dicitur de discursu, respondimus quæstione quinta summul. art. II. Breviter dicimus quod in discursu non intelligit intellectus plura per modum unius, quia non reducit illa ad unam comparationem convenientiæ, vel differentiæ, sicut facit in compositione, et divisione, sed potius facit plures comparationes, scilicet majoris et minoris inter se, et cum conclusione. Et iterum procedit per modum resolutionis, et deductionis unius ex alio formaliter; et sic formaliter exigit plures operationes, quia fit per transitum de uno ad aliud: compositio autem, et divisio fit per adunationem plurium in uno, et sic una operatione intelligit plura per modum unius.

ARTICULUS IV.

Vindicantur rationes D. Thomæ ab articulo IV, usque ad VIII.

VERUM EST PRIUS BONO.

I. In articulo quarto docuit S. Thomas verum nostro modo intelligendi esse prius bono, duplici ratione. Primo, quia verum propinquius se habet ad ens, quam bonum: consequitur enim verum ipsum ens simpliciter, etiam abstrahendo ab existentia; bonum vero ipsum ens ut perfectum, et cum ordine ad existentiam; sic enim est appetibile. Secundo, quia verum respicit cognitionem, bonum vero appetitum; prior est autem cognitio, quam appetitus.

II. Utraque ratio displicuit p. Vasquez eamque rejicit hic dist. LXXVII, cap. V, num. XV et XVI. Et primam solvit distinguendo duplex bonum, unum absolutum, quod est ipsa integritas rei, aliud relatum, quod est bonum, ut conveniens alteri. Et hoc secundum dicit fundari in ente ut perfecto, et sic est objectum ap-

petitus, scilicet quatenus conveniens. Primo autem fundatur in ipso ente simpliciter, non minus quam verum, et hoc bonum est passio entis, non secundum. Et ita si ratio D. Thomæ procedit de hoc bono, quod est passio entis nihil probat. Secundam rationem solvit, quia bonitas est in rebus ante omnem ordinem ad appetitum, vel intellectum, veritas vero est primo, et per se in intellectu, denominative vero in rebus: ergo potius bonitas est prior veritate, sicut res est prior cognitione. Licet ergo cognitio sit prior appetitu, tamen bonum si sumatur absolute pro integritate, non dicitur per ordinem ad appetitum, sed absolute in se, et sic est passio entis. Si vero sumatur relate, et ut conveniens appetitui, non dicitur bonum ex appetitu, sed quia bonum est, appetitu attingitur. Nihil ergo conducit posterioritas appetitus, ut bonum dicatur posterius vero.

III. Cæterum impugnationes istæ valde debiles sunt, nec possunt labefactare rationes D. Thomæ. Et in primis bonum sumptum pro integritate rei, ut late ostendimus præcedenti tomo circa quæstionem V, disp. VI, non est passio entis, sed pertinet ad constitutionem ipsius entis, quia integrat, et componit illud, et sic perfectio ut formaliter constituens, et reddens rem perfectam in se non est passio rei, sed constitutio: perfectio autem, seu bonum ut finalizans, non ut constituens est passio entis, sic autem respicit appetitum quem finalizat, et qui tendit ad se. Quare bonum, quod est passio, debet explicare aliquid ultra constitutionem ipsius entis: constitutio enim, et integratio subjecti nunquam potest vim habere proprietatis, quia hoc consequitur (saltem ratione nostra) ad ipsam rem, cujus est proprietas, non vero

constitutionem ingreditur: repugnat enim conceptui proprietatis esse constitutum formaliter ejus, cujus est proprietas, licet possit realiter esse identificatum illi. Implicat ergo quod bonum sub conceptu integritatis, qua constituitur, et integratur ens se habeat ut passio, sed tunc incipit induere conceptum passionis, cum incipit consequi ad ens constitutum, non ipsum constituere. Et ideo oportet quod secundum conceptum passionis addat supra ens constitutum aliquem respectum causæ finalizantis, seu appetibilitatis, et non solum sistat in conceptu formalis integrantis: ita quod non solum se habeat ut perfectum, sed ut perficiens per modum finis: ergo prout sic debet ei correspondere aliquid perfectibile ut finalizatum: hoc autem quod est perfectibile a fine, et in potentia ad ipsum, et tendens ad illud, generali modo dicitur appetitus, sive innatus, sive elicitus, et bonum, seu finis sic perficiens dicitur appetibile. Et sic bonum, ut passio, addit supra ens hanc rationem, seu convenientiam appetibilitatis, sive sit bonum absolute, sive relate. Sed in hoc distinguitur bonum ut absolutum, et bonum ut relatum, quod bonum absolute est conveniens respectu sui, et respectu propriæ appetibilitatis; bonum vero relate respectu alterius extra se. De quo plura videantur citato loco.

IV. Adhuc tamen abstrahendo ab hac disputatione, an bonum consistat in integritate entis, an vero addat respectum ad appetitum, ratio D. Thomæ subsistit. Nam veritas transcendentalis, et quæ est passio entis, ut late supra ostendimus ex ipso D. Thoma, et dicit ordinem adæquationis ad ideam divinam, a qua habet proprietatem sui esse, et habet ordinem ad intellectum creatum, quem movet, ut ipsi

veritati rei adæquetur. Bonitas etiam dicit perfectionem, seu plenitudinem, aut integritatem in suo esse, et hoc habet ex participatione bonitatis divinæ; et ex hac conformatione ad ipsam, in habendo omnia quæ sibi debentur, habet perfectam integritatem, et plenitudinem sui esse. Et deinde ex hoc resultat quod tale bonum sit appetibile, et perficiat finalizando appetitum, si ergo comparemus veritatem cum bonitate, quantum ad primum respectum, et formalitatem, clarum est quod veritas propinquius, et prius se habet ad ens, quam bonum, quia prius est aliquem effectum, seu artefactum commensurari suæ ideæ et principio absolute, et simpliciter in esse, quam imperfectione, et integritate eorum, quæ sibi debentur. Ad veritatem autem pertinet quod aliquid sit simpliciter, et in esse; ad bonitatem vero, quod sit tale in perfectione, et integritate, ut etiam Vasquez vult: ergo prior est adæquatio veritatis, quam commensuratio bonitatis. Patet consequentia, quia esse simpliciter, et absolute tale quod pertinet ad veritatem, est fundamentum et præsuppositum ut sic perfecte, et integre tale: hoc enim pertinet ad ornatum, illud ad substantiam, sicut prius est aliquid esse hominem quam habere integra et perfecta membra, et sensum hominis, quod est esse perfectum hominem; si ergo illud est fundamentum, et quasi substantia bonitatis, prius est illa; et sic veritas se habet quasi ipsa substantia, et esse rei, et id per quod talis res non est falsa, nec ficta, sed habet proprium esse, et essentiam talis rei, abstrahendo ab hoc quod est habere illam ornatam, perfectam, et integram, bene enim stat quod aliquid vere sit homo, et non sit integre, et perfecte homo, quod aliquid vere sit aurum, et non perfectum aurum. Er-

go stat solida ratio prima S. Thomæ quod verum est prius bono, quia propinquius se habet ad ens; sequitur enim ipsam substantiam, et essentiam rei, bonitas autem ipsam perfectionem et integritatem; hæc autem supponit tamquam fundamentum, et præsuppositum ipsam substantiam, et essentiam: super hanc enim cadit perfectio. Et sic manet soluta prima impugnatio Vasquez.

V. Ad secundam impugnantiam Vasquez contra secundam rationem D. Thomæ est advertendum, quod S. Thomas ponit ad eandem objectionem in hoc articulo IV, arg. II. « Bonum, inquit, est in rebus, verum autem in compositione, et divisione intellectus, sed ea quæ sunt in re, sunt priora his quæ sunt in intellectu: ergo prius est secundum rationem bonum quam verum. » Hoc idem est argumentum Vasquez. Respondet autem S. Thomas quod: « Secundum hoc aliquid dicitur prius ratione, secundum quod prius cadit in intellectum. Intellectus autem per prius apprehendit ens, et secundo apprehendit se intelligere ens, et tertio se appetere ens. Unde primo est ratio entis, secundo ratio veri, tertio ratio boni, licet bonum sit in rebus. » Quare D. Thomas concedit majorem pro prima parte, scilicet quod bonum sit in rebus; sed pro secunda, scilicet quod verum est in compositione intellectus, virtualiter distinguit illam. Verum est in compositione intellectus, loquendo de veritate formali, concedo; loquendo de veritate transcendentali, et quæ est passio entis, nego; hoc enim etiam invenitur in rebus. Et D. Thomas in initio corporis articuli explicavit se loqui de vero transcendentali, dum dicit quod verum, et bonum supposito convertuntur cum ente, id est, in eodem subjecto sunt, veritas autem formalis cum sit in

intellectu, non est in eodem subjecto cum bono, quod est in re extra. Ad minorem concedit D. Thomas, quod ea quæ sunt in rebus sunt priora his, quæ sunt in intellectu loquendo cum præcisione. Ad consequentiam: ergo bonum est prius quam verum, distingo; quam verum formale, quod est in intellectu nostro, transeat; quam verum entitativum quod est in rebus, et participatur ab intellectu divino, nego. Hoc autem explicat verbis supra relatis, quia esse prius ratione dicitur aliquid secundum quod cadit in intellectum, id est, secundum quod natum est illi objici, et ab eo apprehendi. Prius est autem, in intellectu apprehensio entis (quod pertinet ad simplicem apprehensionem) secundo, apprehendit se intelligere (quod pertinet ad compositionem, et divisionem, quæ, comparando id quod intelligit ad id quod est in re, quodammodo reflectit) et tertio est apprehendere se apparere ens (id est, judicare de convenientia, et appetibilitate rei, proponendo illam voluntati.) Unde sicut hi actus ordine quodam se habent ex parte intellectus, ita signum est quod ordine quodam eis correspondeant aliquæ rationes, seu respectus ex parte objecti, et ita primo est in intellectu ratio entis, quæ simplici apprehensioni correspondet; deinde ratio veri transcendentalis, quæ correspondet secundæ operationi compositionis, et divisionis. Tertia ratio appetibilitatis, quæ correspondet iudicio proponenti voluntati bonum. Et sic patet mens S. Thomæ et solutio argumenti Vasquez. Et quando dicit quod ex eo quod cognitio est prior appetitu, non efficitur, quod veritas sit prior bonitate; dicimus non effici ex hoc tamquam ex causa, sed ex hoc quasi a posteriori colligi, quia quod relucet in actibus correspondet in objectis.

VI. Quod vero addit bonum absolutum non dici in ordine ad appetitum, sed ad se, bonum vero relate antecedere appetitum, respondetur quidquid sit de ista antecedentia boni ad appetitum, nos non agere de illa, sed de antecedentia inter verum quod respicit intellectum, et bonum quod respicit appetitum, non de prioritate inter ipsum bonum, et appetitum. Et quia cognitio est prior appetitu, inde quasi a posteriori deducitur quod etiam ex parte objecti cognoscibilitas est prior appetibilitate, veritas bonitate, quia illa est objectum intellectus, ista appetitus, sive constituatur in ratione objecti per tales respectus, sive ante illos. Nam quidquid sit de hoc, tamen constat bonum esse objectum appetitus, fundareque respectum, seu terminationem ad ipsum, et verum transcendente, saltem pro fundamento esse objectum intellectus, et fundare respectum ad illum, id est, respectum rationis. Et sic proportionate loquendo tanta est prioritas inter verum et bonum nostro modo intelligendi ex parte objecti, quanta realiter ex parte actuum cognitionis, et appetitionis. Nec obstat quod appetitus innatus antecedit cognitionem, et tamen respectu illius datur bonum: dicimus enim quod appetitus innatus antecedit cognitionem in eo in quo est appetitus, non in auctore naturæ, a quo dirigitur, et ordinatur.

RECTE PROBAT D. THOMAS DEUM ESSE SUMMAM VERITATEM.

VII. Procedit probatio D. Thomæ tam de veritate formali, quam de transcendentali, et utramque probat esse in Deo ex earum definitione. Nam veritas transcendens dicitur esse in re per conformitatem ad intellectum divinum, a cujus parti-

icipatione descendit: entitas autem divina non solum est conformabilis divino intellectui, sed summe identificata cum illo: ergo est summa veritas transcendens. De veritate formali id probat, quia veritas formalis est illa quæ apprehendit rem ut est in se. Hoc autem summo modo convenit Deo, quia respectu sui esse divini apprehendit seipsum ut est in se, quia est ipsum suum intelligere; respectu vero esse creati est mensura, et causa ipsius, quia illud est verum esse cujuscumque rei, quod ab intellectu, et idea divina ei attribuitur: ergo Deus summo modo apprehendit rem ut est in se: ergo est summa veritas formalis.

VIII. Utramque hanc rationem Vasquez fastidivit in commentario articuli quinti hujus quæstionis. Et quod attinet ad veritatem formalem, objicit contra D. Thomam, quia illa non consistit in conformitate intellectationis, seu conceptus formalis cum re, sed in conformitate conceptus objectivi, ut dicit se probasse dis. LXXVI, ergo non ex summa conceptus formalis, sed objectivi conformitate cum ipsa re, hoc deberet probari. Sed quia videt Vasquez ex hoc sequi quod visio beata in intellectu creato etiam erit summa veritas, quia conceptus objectivus talis visionis est ipse Deus cognitus in se, qui utique summam conformitatem habet cum seipso in re, quia habet summam identitatem, ideo addidit, quod ratio quare Deus est summa veritas formalis, est quia decipi non potest, et ideo decipi non potest, quia intellectus ejus est infinitus, et sic nihil eum latet: cum autem judicet de seipso, etiam decipi non potest, quia judicet de re summe necessaria, scilicet de ipso Deo. Beati autem licet etiam decipi non possint in visione beata, non tamen eodem gradu necessitatis, quia etiam ipsum lumen gloriæ creatum est.

IX. Circa primam rationem Divi Thomæ de veritate transcendentali dicit Vasquez, quod quando S. Thomas dicit esse summam veritatem, quia est summe conformis suo intellectui, id ita intelligendum esse, non quia sit conformis alicui intellectui, ut causæ, sicut de veritate aliarum rerum dicunt Thomistæ, sed quia refertur ad intellectum ut objectum veri judicii, non solum ad intellectum ipsius Dei, sed etiam ad nostrum: Deus enim non potest esse objectum falsi judicii, si judicatur esse verus Deus, sicut falsi dii, ut Jupiter, Apollo, etc.

X. Cæterum loquendo de veritate formali, jam articulo secundo ostendimus eam non consistere in conformitate conceptus objectivi, sed conceptus formalis cum ipsa re; hic enim conceptus est qui constituit formaliter intellectum verum: ergo in conformitate ipsius ad rem debet consistere veritas formalis, quatenus scilicet est ratio attingendi ipsum objectum, ut est in se, id autem quo intellectus redditur formaliter verus, non est conceptus objectivus sed formalis, quia ab hoc informatur intellectus: ergo in conformitate hujus ad rem in se, non in conformitate rei cognitæ ad seipsam consistit veritas formalis.

XI. Ratio ergo S. Thomæ procedit ex propriis, et immediatis. Ratio enim quare aliqua cognitio est vera, non est quia infinito, vel finito lumine attingit objectum, sed quia attingit illud ut est in se, ab eo enim quod res est, vel non est, intellectus verus, vel falsus est: ergo illa ratio quæ probat aliquem intellectum esse summe verum, quia summe attingit rem ut est in se, optime procedit et maxime per locum intrinsecum. Quod vero intellectus Dei decipi non possit, hoc est quod inquirimus: idem enim est esse summe verum, et decipi non

posse, id est, disconformari veritati: ergo hoc non potest reddi pro ratione. Quod vero ex infinitate intellectus divini probetur non posse decipi, quia nihil illum latet, est diminuta probatio, et non propria. Est diminuta, quia hoc solum probat Deum non posse decipi per ignorantiam, non tamen quod non possit decipi, per malitiam, formando aliquod judicium disconforme rei, non ad assentiendum illi, sed ad decipiendum alios sicut nos possumus aliquando rem aliquam clare videre, ita quod nullo modo nos lateat, et tamen ex malitia formare judicium oppositum, et disconforme illi, non quidem ad assentiendum, sed ad decipiendum alios, vel ad ostendendum nos non esse convictos. Ergo ex hoc præcise quod nihil lateat divinum intellectum, non probatur in Deo non posse esse judicium disconforme rei, nisi probetur etiam ex malitia non posse id formare. Est etiam impropria probatio, quia non procedit ex propriis ipsius veritatis; propria enim ratio quare aliquod judicium sit verum est, quia apprehendit res ut sunt. Hoc autem recte probat D. Thomas esse in Deo summo modo, quia respectu sui suum intelligere non solum est conforme, sed etiam summe unum cum illo: respectu vero creaturarum, judicium Dei est causa, et regula illius esse quod habent, et sic neque per malitiam, neque per ignorantiam potest disconformari rebus, quia ipsæ non possunt aliud esse habere, quam quod a divino judicio eis convenit.

XII. Circa veritatem autem transcendentalem, jam supra ostendimus in rebus creatis dici primo, et per se per ordinem ad intellectum a quo participatur, scilicet ad intellectum divinum: secundo vero dici per ordinem ad intellectum creatum, quem movere potest tamquam obje-

ctum. Et ita esse objectum veri judicii creati est secundarium in veritate transcendentali. In Deo autem veritas transcendens non respicit intellectum suum ut causam, aut ideam, et multo minus intellectum extra se, sed illa veritas dicitur per summam identitatem cum intellectu divino: constituitur enim in natura sua per ipsum intelligere, et sic non indiget respicere intellectum ut causam, quia non est participata veritas, sed summa et prima.

QUOMODO ALIQUÆ VERITATES CREATÆ DICANTUR ÆTERNÆ.

XIII. In articulo septimo docet D. Thomas, quod formaliter, et positive nulla est veritas æterna, nisi in intellectu divino, et per ordinem ad illum, ita quod remoto divino intellectu nulla veritas dicenda est æterna, neque ex parte ipsius enuntiationis, nec ex parte rerum. Docet secundo, posse universalialia dici æterna negative, in quantum abstrahunt ab hic et nunc. Dicit tertio, futura etiam non habere veritatem æternam, nisi in causa prima, quæ est Deus. Et quoad hoc eadem ratio est immutabilitatis, et æternitatis.

XIV. Huic doctrinæ se opponit Vasquez hic d. LXXVIII, c. II, et docet omnem veritatem esse æternam sicut connexiones essentielles rerum, non solum quia intellectus divinus qui de illis judicat æternus est, sed quia objectum intelligibile ex se habet non repugnantiam, et talem extremorum connexionem, tam secundum esse possibile, quam futurum, ut quilibet intellectus sive increatus, sive creatus, si ab æterno esset, possit habere de illo verum judicium. Hoc ergo quod est non repug-